

Εξεταστέο κείμενο: Ι.Μ. Παναγιωτόπουλος, *Αστροφεγγιά*

Συνεξεταζόμενο κείμενο: Ανδρέας Φραγκιάς, *Άνθρωποι και σπίτια*

Προτεινόμενες ενδεικτικές δραστηριότητες για τη συνανάγνωση των κειμένων

Ανδρέας Φραγκιάς, *Άνθρωποι και σπίτια*, μυθιστόρημα (απόσπασμα)

1. Περίληψη

Το απόσπασμα ξεκινάει με τον Αργύρη να συλλογιέται τη ζωή του, τώρα που είναι και πάλι άνεργος. Αντίθετα, ο φίλος του ο Θανάσης τον ενημερώνει ότι βρήκε δουλειά και του ζητά να δανειστεί για λίγο τα εργαλεία του. Ο Αργύρης του τα δανείζει, όμως νιώθει ότι μαζί με τα εργαλεία έχασε την ίδια τη ζωή του. Και ενώ νιώθει τόσο άσχημα, πληγώνεται ακόμη περισσότερο, όταν ο τσαγκάρης της γειτονιάς κτυπάει την πόρτα και του ζητά τα χρήματα που του χρωστάει, λέγοντας ότι τον θεωρούσε τίμιο άνθρωπο.

Μέσα στο σκοτάδι της κάμαράς του, ο Αργύρης σκέφτεται τη γυναίκα του, τη Γεωργία, η οποία απουσιάζει. Όταν αυτή επιστρέφει στο σπίτι, ο Αργύρης δεν τολμά να παραδεχτεί ότι απέφυγε να ζητήσει από τη γειτόνισσα τα χρήματα που τους χρωστάει. Η Γεωργία τού λέει ότι βρήκε αγοραστή για τη ραπτομηχανή της και επίσης του εξομολογείται ότι είχε πάει σε κάποιον γνωστό της, για να τον παρακαλέσει να βρει δουλειά και στους δύο.

Παραμένοντας στο σκοτάδι, ο Αργύρης θυμάται στιγμές από το παρελθόν του: τη σχολή του Προμηθέα, το δώρο από τη μητέρα του, την εργασία στη φάμπρικα της γειτονιάς, τον πατέρα του που δεν γύρισε από τη Μικρά Ασία, τη δουλειά στο μαγαζί του θείου του και, τέλος, τη δουλειά στη μεγάλη φάμπρικα. Επιστρέφοντας στο παρόν, συμπεραίνει ότι όλη η ζωή του πέρασε μέσα στα σίδηρα, ενώ η γυναίκα του συμπληρώνει ότι η δική της ζωή ήταν μέσα στα κουρέλια.

Η Γεωργία θυμάται ότι όλη της τη ζωή έραβε, για να συντηρήσει την οικογένειά της: ένα μέθυσσο πατέρα, μια μητέρα που σταδιακά έχασε το φως της, τα αδέρφια της. Όταν παντρεύτηκε τον Αργύρη, η μητέρα της της αγόρασε μια ραπτομηχανή, κρυφά από όλους. Τα πρώτα χρόνια του γάμου κύλησαν ευχάριστα, όμως ξέσπασε ο πόλεμος και όλα άλλαξαν.

Τώρα η Γεωργία και ο Αργύρης προσπαθούν, χωρίς επιτυχία, να βρουν δουλειά, ώστε να ξεφύγουν από τη φτώχεια που επηρεάζει τη σχέση τους. Ο Αργύρης αρνείται να πουλήσουν τη ραπτομηχανή, αλλά δεν τολμάει να εξομολογηθεί ότι δάνεισε τα εργαλεία του, ούτε ότι ο τσαγκάρης τον προσέβαλε. Η Γεωργία εκφράζει την επιθυμία της να αποκτήσουν ένα παιδί.

2. Προτεινόμενες δραστηριότητες για τη συστηματική συνανάγνωση επιλεγμένων αποσπασμάτων από τα μυθιστορήματα *Άνθρωποι και σπίτια* του Ανδρέα Φραγκιά και *Αστροφεγγιά* του Ι.Μ. Παναγιωτόπουλου

- Οι ακόλουθες δραστηριότητες αφορούν στη σύγκριση ανάμεσα σε επιλεγμένα αποσπάσματα από το μυθιστόρημα *Άνθρωποι και σπίτια* του Ανδρέα Φραγκιά (ΚΝΕΛ Γ', 243-247) και σε αποσπάσματα από το Λογοτεχνικό Βιβλίο της Γ' Τάξης *Αστροφεγγιά*, του Ι.Μ. Παναγιωτόπουλου (Κεφάλαιο VI).

- Οι διδάσκοντες/-ουσες έχουν την ευχέρεια να επιλέξουν ορισμένες από τις προτεινόμενες δραστηριότητες, κατά την κρίση τους, και να τις προσαρμόσουν στις ανάγκες των μαθητών τους.

A. Άνθρωποι και σπίτια, Ανδρέα Φραγκιά (σ. 243):

[...] Πού είχες πάει απόψε;

- Στου Λεωνίδα.

Ο Αργύρης τυλίχτηκε μες στις κουβέρτες σα να 'θελε να πιγεί. Κουλουριάστηκε και χτυπήθηκε. Ίσως να κοπάνησε και τα μούτρα του στα κάγκελα του κρεβατιού.

- Και τι του είπες;
- Αν ξέρει για καμιά δουλειά.
- Για μένα;
- Για σένα και για μένα.
- Γιατί να το κάνεις αυτό Γεωργία;
- Μα είναι φίλος σου ο Λεωνίδας...
- Γι' αυτό. Δεν είναι φίλος μου σαν τον Κοσμά. Δεν ήθελα ποτέ να μάθει πως είμαι χωρίς δουλειά και το χειρότερο να του ζητήσω... Τον ξέρω καλά το Λεωνίδα... Δε θέλω κανείς απ' αυτούς, που 'μαστε πρώτα μαζί, να ξέρει πως είμαι τόσο καιρό άνεργος... Δεν ήθελα ποτέ να τους ζητήσω να βρουνε σε μένα δουλειά... Και τι σου είπε;
- Ψάχνει κι αυτός, κάνει, λέει, σκόρπια μεροκάματα, όπου βρει...

Αστροφεγγιά, Γ.Μ. Παναγιωτόπουλου (σσ. 80-81):

Άρχισε η περιπέτεια. Να πάμε σε τούτον, να πάμε σ' εκείνον. Αυτός έχει δύναμη σήμερα, κάτι θα μπορέσει να κάμει. Ο άλλος μας αγαπούσε τόσο πολύ, σαν ήμαστε μικρά – τον «καλό καιρό». Ο καλός καιρός ήταν, βέβαια, πολύ μακριά. Στο αναμεταξύ ένα σωρό πρόσωπα ξέκοψαν. Μα όσο και νάναι, οι αρχαίες αγάπες δε λησμονιούνται.

- Αύριο πρωί πρωί, πήγαινε στο σπίτι του δείνα, επίμενε ο πατέρας, και πες του πως είσαι ο γιος του τάδε. Τόνισέ του πως έβγαλες το γυμνάσιο, τ' ακούς; αυτό να μην το ξεχάσεις, και παρακάλεσέ τον να σε διορίσει κάπου. Αυτός έχει δουλειές και δουλειές στα χέρια του. Ένα κουδούνι θα χτυπήσει κι όλα θα τελειώσουν σε μια στιγμή.

Οι καλοκαιριάτικες μέρες ήταν ατέλειωτες. Ατέλειωτοι κ' οι δρόμοι. Πέρασε πόρτες, που μήτε τις φαντάστηκε ποτέ, στάθηκε τρέμοντας μπροστά σε πολυάσχολους και σοβαρότατους κύριους, γεμάτους φαλάκρες, μουστάκια, προγούλια, προκοίλια και ζευζεκιές, χόρτασε καλωσορίσματα, ξαφνιάσματα, παρηγορίες, υποσχέσεις. Το βράδι, στο σπίτι, μαζευόντουσαν όλοι τριγύρω του και τον άκουγαν:

- Αύριο στις δύο θα ξαναπεράσω. Μου είπε πως έχει κάτι υπ' όψη του.
- Σου τότε έτσι: «κάτι έχει υπ' όψη του;» σημείωνε ο πατέρας. Τον ξέρω καλά. Τα μετράει αυτός τα λόγια του. Ενενήντα τοις εκατό μπορεί νάμαστε βέβαιοι πως κάτι θα γίνει.

Το άλλο βράδι:

- Πήγα και μου είπανε πως έλειπε.
- Να ξαναπάς. Το μυαλό του είναι γεμάτο φροντίδες, μπορεί να σε ξέχασε.

Ο Άγγελος φρένιαζε:

- Τους σιχαίνομαι αυτούς που μπορούν τόσο εύκολα να με ξεχνούν. Τους σιχαίνομαι!
- Κάθησε φρόνιμα! Διαφορετικά, δε θα καταφέρεις να σκαλώσεις πουθενά. Περισσότερο ψωμί τρώγεται με το μέλι παρά με το ξίδι.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ:

A. 1. Να μελετήσετε τα πιο πάνω αποσπάσματα και να απαντήσετε στις ακόλουθες ερωτήσεις:

- α) Ποιο είναι το κοινό θέμα των πιο πάνω αποσπασμάτων;
- β) Ποιες ομοιότητες παρατηρείτε ανάμεσα στην ψυχολογία του Αργύρη (*Άνθρωποι και σπίτια*) και του Άγγελου (*Αστροφεγγιά*);
- γ) Ποιος αφηγηματικός τρόπος χρησιμοποιείται με έμφαση στα πιο πάνω αποσπάσματα και ποια η λειτουργία του σε σχέση με το περιεχόμενό τους;

B. *Αστροφεγγιά*, Ι.Μ. Παναγιωτόπουλου (σ. 88):

Μια ραφτρούλα, κοντά στο παράθυρο, σκυμένη σ' ένα σκούρο φουστάνι, δούλευε υπομονετικά, χωρίς να σηκώνει το κεφάλι να ιδεί αυτούς που περνούσαν. Ολόγυρα στο τραπέζι, σ' ένα υπόγειο, ένα τσούρμιο παιδιά, καρτερούσαν να φάνε· η μητέρα έφερνε τα πιάτα ένα ένα με προσοχή· το μικρότερο κόντευε κιάλας ν' αποκοιμηθεί και κανένα δε φώναζε, σα να ήταν τούτη δα η σοβαρότερη στιγμή της ζωής τους. Ο νέος που διάβαζε. Το κρεβάτι με τον άρρωστο. Το μπαλκόνι με τους κοιμισμένους. Η γυναίκα που κρυφοκοίταζε προσμένοντας πίσω από τη μισανοιγμένη πόρτα. Το καφενείο με τους ξενύχτηδες.

***Άνθρωποι και σπίτια*, Ανδρέα Φραγκιά (απόσπασμα, σ. 247):**

[...] Αυτός θέλει να της πει πως σήμερα τα χάσανε όλα. Τα εργαλεία τα πήρε ο Θανάσης, κι ο τσαγκάρης της γωνίας του είπε πως δεν είναι πια τίμιος άνθρωπος. Κι εσύ λείπεις, σα να 'μαστε συγκάτοικοι. Μένει μόνο η τέχνη μου. Μπορεί να με φωνάξουνε σε καμιά δουλειά, αφού λένε πως είμαι καλός μάστορης. Είσαι κι εσύ, Γεωργία, που αν ήτανε κάπως αλλιώς, αξίζεις περισσότερο απ' όλα αυτά. Απόψε πεινάμε. Δεν υπάρχει ψίχουλο στο σπίτι μας κι ίσως γι' αυτό να 'ναι έτσι σκοτεινό. Πεινάμε πολύ. Λιμάξαμε για όλα. Η Γεωργία έφερε το μούτρο της κοντά στο δικό του και του 'σφιξε το κεφάλι. Η αναπνοή της είναι ζεστή και το κεφάλι ακολουθεί, όπως πάλλεται φουσκώνοντας, το στήθος του Αργύρη.

- Να 'χαμε κι εμείς ένα παιδί, Αργύρη...

Στο δρόμο πέρασε ο γαλατάς με τη συρτή φωνή του. Δεν είναι ακόμα αργά. Δίχως φως, χάσαμε το μέτρημα του χρόνου.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ:

B. 1. Στο μυθιστόρημα *Αστροφεγγιά* ο Πασπάτης μονολογεί σε κάποιο σημείο και λέει: - *Όλοι οι άνθρωποι πονούνε, όλοι πονούνε πολύ. Οι αρμοί της γης τρίζουν κ' ένας απόβαθος στεναγμός αναδίνεται από παντού* (σ. 88).

α) Με ποιον τρόπο συνδέεται ο μονόλογος του Πασπάτη με το πιο πάνω απόσπασμα από το μυθιστόρημα *Άνθρωποι και σπίτια*;

β) i. Να αναφέρετε σε ποιο ρηματικό πρόσωπο γίνεται η αφήγηση στα πιο πάνω αποσπάσματα και ποιον τύπο αφηγητή εντοπίζετε σε αυτά.

ii. Να εξηγήσετε πώς διαφοροποιείται ο τύπος του αφηγητή στο απόσπασμα του Ανδρέα Φραγκιά, στο απόσπασμα που προηγείται, σε σχέση με το απόσπασμα από την *Αστροφεγγιά*.

Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας με στοιχεία από τα κείμενα.

Β. 2. Το μυθιστόρημα *Άνθρωποι και σπίτια* παρουσιάζει ανθρώπους της καθημερινότητας, σε μια γειτονιά της Αθήνας, που επιχειρούν να ορθοποδήσουν και να ξεφύγουν από τη φτώχεια και το φάσμα της ανεργίας.

α) Με ποιον τρόπο συνδέεται ο τίτλος του μυθιστορήματος *Άνθρωποι και σπίτια* με το πιο πάνω απόσπασμα από το μυθιστόρημα *Αστροφεγγιά*;

β) Αφού μελετήσετε το απόσπασμα *Άνθρωποι και σπίτια* (ΚΝΕΛ Γ', 243-247) και το πιο πάνω απόσπασμα από το μυθιστόρημα *Αστροφεγγιά*, να γράψετε ποια τεχνοτροπία εντοπίζουμε σε αυτά. Τεκμηριώστε την απάντησή σας με βάση τους τρόπους με τους οποίους παρουσιάζονται οι άνθρωποι, οι καθημερινές τους δραστηριότητες και οι χώροι στους οποίους κινούνται.

Σημείωση: Για τον ρεαλισμό, βλ. *Λεξικό Λογοτεχνικών Όρων*, ΟΕΔΒ, Αθήνα 2004, σσ. 160-161.

Γ. *Άνθρωποι και σπίτια*, Ανδρέα Φραγκιά (αποσπάσματα, σσ. 244-245):

[...] Αργότερα, η μάνα του τον έστειλε στο μαγαζί του θείου που 'χε μηχανές και μαστόρους να μάθει την τέχνη κι ο Αργύρης είδε από πολύ μικρός τα γυαλιστερά σίδερα, όχι σαν παιχνίδια, μα για δουλειά. Ο θείος τον είχε για θελήματα, να σκουπίζει τη μηχανή, να μαζεύει τα εργαλεία ... Μια μέρα χάθηκε ένα τρυπάνι κι ο θείος τον χαστούκισε, γιατί ο Αργύρης έπρεπε να μαζεύει τα εργαλεία. Πήγε με κλάματα και μουτζουρωμένα μούτρα στο σπίτι που ξενοδούλευε κείνη τη μέρα η μάνα του. Κλαψούρισε πως δεν ξαναπηγαίνει στου θείου κι ο κύριος του σπιτιού είπε πως ξέρει έναν καλό μάστορη και θα του μιλήσει για τον Αργύρη. Πήγε σε δυο μέρες κι ο καλός μηχανικός του 'δωσε αμέσως ένα σιδεροπρίονο να κόψει ίσια, πάνω στη γραμμή της κιμωλίας, τη βέργα που 'ταν σφιγμένη στη μέγκενη*. Ο Αργύρης ίδρωσε ως το μεσημέρι και κατάλαβε πως το σίδηρο δεν είναι σαν την πατάτα. Το βράδυ διηγήθηκε, όλο χαρά, το κατόρθωμα στη μάνα του κι αυτή του είπε να προσέχει τα χέρια του, γιατί έχει δει πολλούς μαστόρους με κομμένα δάχτυλα. Ύστερα τελείωσε το νυχτερινό σχολείο και πήγε στη μεγάλη φάμπρικα. Αυτό είναι όλο.

Έσφιξε το χέρι της Γεωργίας στη χούφτα του. Τα δάχτυλά του είναι ακόμα γερά. Έκλεισε μέσα τους τα δικά της, μαλακά, και της είπε:

- Όλη η ζωή μου πέρασε μέσα στα σίδερα.

[...]

Η Γεωργία θυμάται όλο νυχτέρια με τη βελόνα. Έραβε κι η μάνα της. Ο πατέρας ήτανε χτίστης, μα απ' το κρασί δεν έβαζε πια ίσια τις πέτρες, τα χέρια του τρέμανε κι ο σπάγκος με το βαρίδι ποτέ δεν ακουμπούσε σ' όλο το ύψος του τοίχου. Γι' αυτό δεν τον παίρνανε πια σε δουλειά. Κι έπρεπε να ράβουνε νύχτα μέρα. Με τον καιρό όμως κι απ' τα ξενύχτια, η μάνα έχανε, νύχτα με τη νύχτα, το φως της κι η Γεωργία έπρεπε να ράβει για όλους. Ποτέ δε θυμάται να είδε τα άστρα, όσο ήτανε κοπέλα. Πάντα σκυφτή, μπρος σε μια λάμπα του πετρελαίου, που κάπνιζε, να περνάει τη βελόνα κοντά στο γυαλί και να τσούζουνε τα μάτια της από το φως. Όταν έφυγε η μεγαλύτερη αδερφή της που παντρεύτηκε, η βελόνα της Γεωργίας έπρεπε να θρέψει και τους άλλους. Να τους ντύσει, να στείλει τα μικρά στη δουλειά, στο σχολείο ... Όταν τελείωνε να ράβει για τις πελάτισσες, έραβε τα ρούχα του σπιτιού. Ύστερα ερχόντουσαν τα ρούχα της Στέλλας, των παιδιών της και της φιλενάδας του άντρα της.

* μέγκενη: μεταλλοτεχνικό ή ξυλουργικό εργαλείο, που έχει δυο σιαγόνες, για να συγκρατεί το αντικείμενο που θέλει να επεξεργαστεί ο τεχνίτης.

Αστροφεγγιά, Ι.Μ. Παναγιωτόπουλου (σ. 85):

Ολόγουρά του δεν έβλεπε τίποτε άλλο παρά μονάχα κουρασμένα και απελπισμένα χέρια, βιδωμένα πάνου σε μακριά τραπέζια, στρωμένα με μαύρο ξεφτισμένο μουσαμά ... Στο πλάι του καθόταν ο «γέρος». Ήταν ένας πρώιμα γερασμένος γραφιάς, που τότε πάρει απόφαση να πεθάνει πάνου στο κατάστιχό του. (σ. 85)

[...] Αντίκρυ του ένα μαραμένο κορίτσι έφερνε κάθε τόσο ένα ποτήρι νερό κ' έλειωνε μέσα σε δαύτο άσπρες παστίλιες, φυλαγμένες σ' ένα κουτί, στο συρτάρι του τραπεζιού του· έπινε το νερό κι αναστέναζε σιωπηλά· ήταν άρρωστο, μα δούλευε σκυλίσια, χωμένο ίσαμε το λαιμό σε χαρτιά και μεγάλους αριθμημένους «ντοσιέδες». Στο βάθος καθόταν ο τμηματάρχης· είχε φοβερή μυωπία· λοιπόν ο κόσμος του φαινόταν σα να βρίσκεται σε μεγάλη απόσταση.

Οι τέσσερις αυτοί άνθρωποι αποτελούσαν το «τμήμα», χωμένο στο βάθος ενός διαδρόμου, μέσα σε μια ζώνη θανάσιμης σιγής. (σ. 86)

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ:

Γ. 1. α) Ποιο είναι το κοινό θέμα των πιο πάνω αποσπασμάτων;

β) Ποιος είναι ο κοινός αφηγηματικός τρόπος με τον οποίο αναδεικνύεται το συγκεκριμένο θέμα και ποια είναι η λειτουργία του;

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

Α. 1. α) Το κοινό θέμα των αποσπασμάτων είναι οι συνεχείς προσπάθειες αναζήτησης εργασίας και οι επιδράσεις αυτών των προσπαθειών στην ψυχολογία των ατόμων (Η Γεωργία και ο πατέρας του Άγγελου εναποθέτουν τις ελπίδες τους σε γνωστούς – οι προσπάθειες δεν φαίνεται να αποδίδουν – ο Αργύρης και ο Άγγελος νιώθουν άσχημα – ντρέπονται – είναι θυμωμένοι).

β) Τόσο ο Αργύρης όσο και ο Άγγελος νιώθουν άσχημα που εξαρτώνται από άλλα άτομα για να βρουν εργασία – ντρέπονται και εξοργίζονται για την κατάντια τους αυτή:

Αργύρης: - Δεν ήθελα ποτέ να μάθει πως είμαι χωρίς δουλειά και το χειρότερο να του ζητήσω... Δε θέλω κανείς απ' αυτούς, που 'μαστε πρώτα μαζί, να ξέρει πως είμαι τόσον καιρό άνεργος... Δεν ήθελα ποτέ να τους ζητήσω να βρούνε σε μένα δουλειά...

Άγγελος: - Τους σιχαίνομαι αυτούς που μπορούν τόσο εύκολα να με ξεχνούν. Τους σιχαίνομαι!

γ) Αφηγηματικός τρόπος: Διάλογος

Η λειτουργία του διαλόγου σε σχέση με το περιεχόμενο των αποσπασμάτων:

- Αναδεικνύει τις προσπάθειες της Γεωργίας και του πατέρα του Άγγελου για εξεύρεση εργασίας
- Τονίζεται το γεγονός ότι οι πρωταγωνιστές εναποθέτουν την ελπίδα για εξεύρεση εργασίας σε άλλα άτομα (γνωστοί/φίλοι)
- Αναδεικνύει τη άσχημη ψυχολογική κατάσταση στην οποία βρίσκονται ο Αργύρης και ο Άγγελος
- Αναδεικνύει τα συναισθήματα όλων των πρωταγωνιστών
- Συνδυάζεται με την αφήγηση και ζωντανεύει το κείμενο
- Προσθέτει παραστατικότητα

B. 1. α) Στο συγκεκριμένο απόσπασμα από το μυθιστόρημα *Άνθρωποι και σπίτια* ο Αργύρης αναλογίζεται την κατάσταση στην οποία βρίσκεται μαζί με τη Γεωργία, εξαιτίας της φτώχειας και της ανεργίας: *Απόψε πεινάμε. Δεν υπάρχει ψίχουλο στο σπίτι μας κι ίσως γι' αυτό να 'ναι έτσι σκοτεινό. Πεινάμε πολύ. Λιμάζουμε για όλα. Ο πόνος που νιώθει είναι εμφανής, η απόγνωση έντονη. Τα συναισθήματα κοινά σε όσους βρίσκονται στην ίδια θέση. Όπως μονολογεί ο Πασπάτης: - Όλοι οι άνθρωποι πονούνε, όλοι πονούνε πολύ. Οι αρμοί της γης τρίζουν κ' ένας απόβαθος στεναγμός αναδίνεται από παντού.* Πρόκειται για τη μοίρα των φτωχών ανθρώπων που αγωνίζονται διαρκώς, αλλά χωρίς επιτυχία, να ξεφύγουν από αυτή την κατάσταση.

β) i. Και στα δύο αποσπάσματα η αφήγηση είναι τριτοπρόσωπη. Ο αφηγητής δεν συμμετέχει στην ιστορία που αφηγείται, είναι εξωδιηγητικός, δηλαδή τοποθετείται έξω από την ιστορία που αφηγείται και αγνοούμε την ταυτότητά του. Είναι, επίσης, παντογνώστης, γιατί είναι σε θέση να γνωρίζει τις πράξεις και τις ενέργειες των ηρώων, τα συναισθήματα και τις σκέψεις τους.

Αστροφεγγιά:

Μια ραφτρούλα, κοντά στο παράθυρο, σκουμένη σ' ένα σκούρο φουστάνι, δούλευε υπομονετικά, χωρίς να σηκώνει το κεφάλι να ιδεί αυτούς που περνούσαν.

[...] η μητέρα έφερνε τα πιάτα ένα ένα με προσοχή· το μικρότερο κόντευε κιόλας ν' αποκοιμηθεί και κανένα δε φώναζε, σα να ήταν τούτη δα η σοβαρότερη στιγμή της ζωής τους [...]

Άνθρωποι και σπίτια:

Αυτός θέλει να της πει πως σήμερα τα χάσανε όλα. Τα εργαλεία τα πήρε ο Θανάσης, κι ο τσαγκάρης της γωνίας του είπε πως δεν είναι πια τίμιος άνθρωπος.

Η Γεωργία έφερε το μούτρο της κοντά στο δικό του και του 'σφιξε το κεφάλι. Η αναπνοή της είναι ζεστή και το κεφάλι ακολουθεί, όπως πάλλεται φουσκώνοντας, το στήθος του Αργύρη.

ii. Στο απόσπασμα από το *Άνθρωποι και σπίτια* η αφήγηση διαφοροποιείται, γιατί παρατηρείται μετάβαση από την τριτοπρόσωπη αφήγηση και έναν εξωδιηγητικό αφηγητή σε πρωτοπρόσωπη αφήγηση, με τέτοιο τρόπο ώστε η φωνή του αφηγητή συμπλέκεται με τη φωνή του ήρωα, του οποίου «ακούμε» τη σκέψη (εσωτερικός μονόλογος):

Αυτός θέλει να της πει πως σήμερα τα χάσανε όλα. Τα εργαλεία τα πήρε ο Θανάσης, κι ο τσαγκάρης της γωνίας του είπε πως δεν είναι πια τίμιος άνθρωπος. (τριτοπρόσωπη) Κι εσύ λείπεις, σα να 'μαστε συγκατοικοί. Μένει μόνο η τέχνη μου. Μπορεί να με φωνάζουνε σε καμιά δουλειά, αφού λένε πως είμαι καλός μάστορης. Είσαι κι εσύ, Γεωργία, που αν ήτανε κάπως αλλιώς, αξίζεις περισσότερο απ' όλα αυτά. Απόψε πεινάμε. (πρωτοπρόσωπη)

B. 2. α) Το μυθιστόρημα *Άνθρωποι και σπίτια* παρουσιάζει μια γειτονιά της Αθήνας – οι άνθρωποι είναι απλοί, καθημερινοί, οι οποίοι αντιμετωπίζουν το πρόβλημα της φτώχειας και το φάσμα της ανεργίας - αναζητούν πρωτίστως εργασία, ώστε να ξαναζωντανέψουν τα σπίτια τους.

Το απόσπασμα από το μυθιστόρημα *Αστροφεγγιά* παρουσιάζει επίσης μια γειτονιά και τους κατοίκους της – απλοί, καθημερινοί άνθρωποι, οι οποίοι παρουσιάζονται μέσα στα σπίτια τους να ασχολούνται με διάφορες δραστηριότητες και να ζουν την καθημερινότητά τους: μια ραφτρούλα που ράβει διαρκώς, μια μητέρα που θα προσφέρει φαγητό στα παιδιά της, ένας νέος που διαβάξει, ένας άρρωστος στο κρεβάτι, ένα μπαλκόνι στο οποίο κάποιον κοιμούνται, μια γυναίκα που περιμένει κάποιον ή κάτι.

β) Πρόκειται για την τεχνοτροπία του ρεαλισμού. Σύμφωνα με το *Λεξικό Λογοτεχνικών Όρων*, ΟΕΔΒ, Αθήνα 2004, σ. 160:

Με το ρεαλισμό, η λογοτεχνία θέτει πλέον ως πρώτο στόχο της την πιστή απόδοση της πραγματικότητας, όπως βέβαια την αντιλαμβάνεται και τη βιώνει ο δημιουργός. Οι ρεαλιστές πεζογράφοι καλλιεργούν κυρίως το είδος του μυθιστορήματος και θεωρητικά επιδιώκουν την αντικειμενικότητα· αλλά όπως είναι φυσικό, όσο και αν αποφεύγουν τις συναισθηματικές εξάρσεις, τις κρίσεις και τις προσωπικές ερμηνείες, τα όσα γράφουν επηρεάζονται έστω και έμμεσα από τις πεποιθήσεις τους. Για το ρεαλιστικό μυθιστόρημα, θετικά στοιχεία θεωρούνται η αληθοφάνεια και η πειστικότητα. Οι συγγραφείς δε στοχεύουν καθόλου στον εντυπωσιασμό αλλά αφήνουν την πραγματικότητα να μιλήσει από μόνη της. Επιλέγουν θέματα οικεία στον αναγνώστη και σε γενικές γραμμές συνηθισμένα, προβάλλοντας τις εμπειρίες της καθημερινής ζωής. Οι ήρωές τους είναι κατά κάποιο τρόπο εκπρόσωποι της κοινωνίας και του πολιτισμού στον οποίο υποτίθεται ότι ανήκουν, και μολονότι πλαστοί, δεν παύουν να είναι αληθοφανείς.

Οι άνθρωποι (ο Αργύρης, η Γεωργία και τα άλλα πρόσωπα που αναφέρονται στο απόσπασμα *Άνθρωποι και σπίτια*, η ραφτρούλα, η μητέρα και τα παιδιά της, ο νέος, ο άρρωστος, οι κοιμισμένοι, η γυναίκα, και οι ξενύχτηδες στο απόσπασμα από το μυθιστόρημα *Αστροφεγγιά*), παρόλο που είναι πλαστοί, είναι αληθοφανείς, πειστικοί: απλοί, καθημερινοί άνθρωποι, οι οποίοι αντιμετωπίζουν τα ίδια προβλήματα και έχουν τις ίδιες αγωνίες – είναι εκπρόσωποι των κοινωνιών που προβάλλουν τα δύο μυθιστορήματα. Οι διάφορες δραστηριότητες αυτών των ανθρώπων είναι επίσης αληθοφανείς – είναι οι αναμενόμενες της αντίστοιχης εποχής και κοινωνίας. Ταυτόχρονα, αληθοφανείς είναι και οι χώροι στους οποίους κινούνται αυτοί οι άνθρωποι (τα φτωχικά σπίτια, τα υπόγεια, το καφενείο της γειτονιάς).

Οι άνθρωποι, οι δραστηριότητές τους και οι χώροι στους οποίους κινούνται απεικονίζονται από τους δύο συγγραφείς ρεαλιστικά: Η γλώσσα που χρησιμοποιούν είναι απλή, χωρίς κοσμητικά επίθετα και εξεζητημένες λέξεις και το ύφος λιτό και απερίττο, το οποίο αποδίδει την πραγματικότητα ως έχει.

Γ. 1. α) Το κοινό θέμα των αποσπασμάτων είναι οι δύσκολες συνθήκες εργασίας:

- Στα αποσπάσματα από το μυθιστόρημα *Άνθρωποι και σπίτια* ο Αργύρης, όταν δούλευε σε μικρή ηλικία, έπρεπε να αντιμετωπίσει τον θυμό του θείου του (*Μια μέρα χάθηκε ένα τρυπάνι κι ο θεός τον χαστούκισε, γιατί ο Αργύρης έπρεπε να μαζεύει τα εργαλεία*). Η μάνα του ξενοδούλευε. Αργότερα, όταν ο Αργύρης δούλευε σε κάποιον άλλο μηχανικό, αντιλήφθηκε ότι η δουλειά που έκανε ήταν πολύ επικίνδυνη. Το συμπέρασμα: - *Όλη η ζωή μου πέρασε μέσα στα σίδηρα*. Η Γεωργία μια ζωή έραβε, γιατί έπρεπε να συντηρεί την οικογένειά της (...*η Γεωργία έπρεπε να ράβει για όλους*). Δεν έζησε μια φυσιολογική ζωή (*Ποτέ δε θυμάται να είδε τα' άστρα, όσο ήτανε κοπέλα*). Οι συνθήκες εργασίας δύσκολες (*Πάντα σκυφή, μπρος σε μια λάμπα του πετρελαίου, που κάπνιζε, να περνάει τη βελόνα κοντά στο γυαλί και να τσουζούνε τα μάτια της από το φως*).
- Στα αποσπάσματα από το μυθιστόρημα *Αστροφεγγιά* οι συνθήκες εργασίας είναι επίσης δύσκολες. Οι εργάτες έχουν *μονάχα κουρασμένα και απελπισμένα χέρια, βιδωμένα πάνου σε μακριά τραπέζια, στρωμένα με μαύρο ξεφτισμένο μουσαμά...* Οι δύσκολες αυτές συνθήκες έχουν ως αποτέλεσμα τα άτομα να γερνούν πρόωρα (*Ήταν ένας πρώιμα γερασμένος γραφιάς, που τότε πάρει απόφαση να πεθάνει πάνου στο κατάστιχό του*). Το άρρωστο κορίτσι μοιάζει *μαραμένο*. Παίρνει φάρμακα, κι όμως δουλεύει *σκυλίσια, χωμένο ίσαμε το λαιμό σε χαρτιά και μεγάλους αριθμημένους «ντοσιέδες»*. Οι άνθρωποι εργάζονται σε μια ζώνη *θανάσιμης σιγής...*

β) Ο κοινός αφηγηματικός τρόπος με τον οποίον αναδεικνύονται οι δύσκολες συνθήκες εργασίας είναι η αφήγηση. Με την αφήγηση μαθαίνουμε για τη ζωή των ηρώων και μέσα από

τις διάφορες πληροφορίες που δίνονται ενημερωνόμαστε, ανάμεσα σε άλλα, και για τις δύσκολες συνθήκες εργασίες που βίωσαν. Η αφήγηση είναι λεπτομερειακή και παρέχει όλα εκείνα τα απαραίτητα στοιχεία που χρειάζονται για να αντιληφθούμε τις δυσκολίες που αντιμετώπιζαν στους χώρους εργασίας οι ήρωες των μυθιστορημάτων και να οδηγηθούμε σε γενικότερα συμπεράσματα σχετικά με αυτές τις συνθήκες εργασίας. Ταυτόχρονα, μπορεί να γίνει διασύνδεση και με σύγχρονες συνθήκες εργασίες (ομοιότητες – διαφορές).

Βλ. επίσης Δρ Σαλώμη Χατζηγεοφύτου, Φιλολόγος, «Ανδρέας Φραγκιάς, *Άνθρωποι και σπίτια*»:
<http://logom.schools.ac.cy/index.php/el/epimorfosi/imerides-synedria>